

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

**ŠKOLNÉ - TEORIE, PŘÍSTUPY A POSTOJE
OLOMOUCKÝCH STUDENTŮ**

**SCHOOL FEES - THEORY, APPROACHES AND ATTITUDES OF
STUDENTS OF OLOMOUC**

Bakalářská diplomová práce

Matěj Škoda

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Dan Ryšavý., Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl v ní
veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne 27. 3. 2010

.....

podpis

Obsah

Úvod	5
1 Terminologické ukotvení problému	6
1.1 Vymezení základních pojmů	6
1.1.1 Reforma	6
1.1.2 Terciární vzdělávání	6
1.1.3 Vysoké školy	7
1.1.4 Veřejné vysoké školy	8
1.1.5 Soukromé vysoké školy.....	10
1.1.6 Školné, poplatky spojené se studiem.....	10
1.1.7 Reforma terciárního vzdělávání	11
2 Stručný přehled silných a slabých stránek českého systému terciárního vzdělávání.....	11
3 Důvody pro zavedení školného	13
3.1 Odložené a kontingenčně splácené školné	15
4 Proč by mělo být vzdělání financováno veřejně – proč (ne)zavádět školné	16
5 Poplatky spojené se studiem na VŠ - srovnání se sousedními státy České republiky.....	21
6 Vývoj situace posledních měsíců – mediální obraz o (ne)zavedení školného, zápisného na veřejných vysokých školách	23
7 Postoje	24
8 Výzkumný problém	25
9 Cíl výzkumu	25
10 Výzkumné otázky	25
11 Hypotézy	26
12 Operacionalizace hypotéz.....	27
13 Metoda výzkumu	31
14 Technika výzkumu	31
15 Organizace výzkumu	32
15.1 Výzkumný soubor a terén.....	32
15.2 Časový harmonogram.....	32

15.3 Finanční rozpočet	32
16 Statistické zpracování dat	33
16.1 Ověření hypotéz	33
16.2 Dílčí výsledky.....	38
Závěr.....	42
Anotace.....	43
Seznam použité literatury a ostatních zdrojů	44
Přílohy	46
Příloha č. 1 - Dotazník.....	46

Úvod

Vysokoškolské vzdělání je čím dál tím více považováno za jeden z nejdůležitějších prostředků k vybudování úspěšné kariéry. Stále se zvyšující poptávka celé společnosti po této životní investici je toho důkazem. Terciární vzdělávání není jen výsadou elit, nýbrž standardem. V zemi bez významných zdrojů přírodního bohatství, jako je Česká republika, musí být bohatstvím znalosti a schopnosti (Matějů a kol. 2009).

Tato bakalářská práce se zabývá školným na vysokých školách. Cílem je, na základě terminologického ukotvení, popsat stávající systém terciárního vzdělávání a představit základní principy jeho reformy. Školné jako jeden z bodů reformy terciárního vzdělávání se stalo předmětem dlouhotrvajících sporů a o jeho dalším vývoji pravděpodobně rozhodnou senátní volby. Do té doby zpoplatnění studia nehrozí. Dalším cílem je určit postoje studentů k problematice školného a zjistit fakta, která vyvrátí či potvrdí argumenty jeho propagátorů a odpůrců.

V teoretické části bakalářské práce věnuji pozornost vysokým školám, reformě terciárního vzdělávání, silným a slabým stránkám českého školství, stávajícím poplatkům spojeným se studiem na VŠ v České republice a státech s ní sousedících. Mediální obraz sestavený z novinových článků ukáže vývoj situace týkající se školného, případně zápisného během několika uplynulých měsíců. Těžiště práce, ze kterého vycházím při realizaci výzkumu, představují argumenty pro a proti podílení se studentů na financování veřejných vysokých škol ve formě školného.

Část praktickou tvoří výzkum. Dotazníkovým šetření mezi studenty Univerzity Palackého v Olomouci byla získána data, která jsou následně interpretována.

Teoretická část

1 Terminologické ukotvení problému

Jak píše v úvodu, cílem bakalářské diplomové práce je, na základě terminologického ukotvení, popsat stávající systém terciárního vzdělávání a představit základní principy jeho reformy. Jedinou ucelenou koncepcí reformy vysokých škol je Bílá kniha terciárního vzdělávání. Především z této knihy proto budu při psaní práce vycházet.

1.1 Vymezení základních pojmů

1.1.1 Reforma

Reformou rozumíme obnovení, nápravu, změnu či opravu stávající situace (Rejman 1971).

1.1.2 Terciární vzdělávání

Terciární sektor vzdělávání obsahuje širokou škálu vzdělávací nabídky, která zpravidla následuje po vykonání maturitní zkoušky. Dělí se na vzdělávání vysokoškolské poskytované vysokými školami na úrovni mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání 5A, 6 a na vyšší odborné vzdělávání poskytované vyššími odbornými školami na úrovni ISCED 5B.

V roce 2001 byla zavedena třístupňová struktura vysokoškolského vzdělávání:

- Bakalářský studijní program (ISCED 5A)
- Magisterský studijní program (ISCED 5A)
- Doktorský studijní program (ISCED 6)

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání dále v závislosti na orientaci absolventů rozlišuje bakalářské studijní programy (ISCED 5B) na straně jedné, kdy jsou tyto absolventi zaměřeni výrazně prakticky, na druhé straně pak leží bakalářské programy a magisterské programy, jež mají za úkol připravit absolventy pro vykonávání profesí náročných na kvalifikační požadavky (ISCED 5A) a pro další studium ve vědecko-výzkumných studijních programech. K udělení vědecké kvalifikace vedou doktorské studijní programy (ISCED 6), které jsou nabízeny vysokými školami, často nazývanými *výzkumné univerzity*. V důsledku rychle se měnících požadavků

trhu práce a stárnoucí populace je v prostoru vysokoškolského vzdělávání kladen stále větší důraz na vzdělávání lidí v programech celoživotního vzdělávání (srov. Trendová 2008).

1.1.3 Vysoké školy

Vysoké školy jsou nejvyšším článkem vzdělávací soustavy, vrcholnými centry vzdělanosti, tvůrčí činnosti, nezávislého poznání a plní důležitou úlohu v sociálním, kulturním, vědeckém a ekonomickém rozvoji společnosti realizací následujících činností (Zákon č. 111/1998 Sb.):

a) uchovávají a rozhojňují dosažené poznání a podle svého typu a zaměření pěstují činnost vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost,

b) umožňují v souladu s demokratickými principy přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti,

c) poskytují další formy vzdělávání a umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury a podílejí se tak na celoživotním vzdělávání,

d) hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní,

e) přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou,

f) rozvíjejí mezinárodní a zvláště evropskou spolupráci jako podstatný rozměr svých činností, podporují společné projekty s obdobnými institucemi v zahraničí, vzájemné uznávání studia a diplomů, výměnu akademických pracovníků a studentů.

Paragraf 2 vysoké školy dále charakterizuje takto (Zákon č. 111/1998 Sb.):

(1) Vysoká škola uskutečňuje akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání. Typ vysokoškolské vzdělávací činnosti je určen typem uskutečňovaných akreditovaných studijních programů. Typy studijních programů jsou bakalářský, magisterský a doktorský.

- (2) *Vysoká škola je právnickou osobou.*
- (3) *Vysoká škola je univerzitní nebo neuniverzitní. Označení „vysoká škola“, popřípadě z něho odvozené tvary slov mohou mít ve svém názvu pouze vysoké školy. Označení „univerzita“, popřípadě z něho odvozené tvary slov mohou mít ve svém názvu pouze vysoké školy univerzitní.*
- (4) *Vysoká škola univerzitní může uskutečňovat všechny typy studijních programů a v souvislosti s tím vědeckou a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost.*
- (5) *Vysoká škola neuniverzitní uskutečňuje bakalářské studijní programy a může též uskutečňovat magisterské studijní programy a v souvislosti s tím výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Vysoká škola neuniverzitní se nečlení na fakulty.*
- (6) *Typ vysoké školy je uveden v jejím statutu a musí být v souladu se stanoviskem Akreditační komise.*
- (7) *Vysoká škola je veřejná, soukromá nebo státní. Státní vysoká škola je vojenská nebo policejní.*
- (8) *Na vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti vysokých škol se mohou podílet i jiné právnické osoby, které se touto činností zabývají.*
- (9) *Nikdo kromě vysoké školy nemá právo přiznávat akademický titul, konat habilitační řízení, konat řízení ke jmenování profesorem, používat akademické insignie a konat akademické obřady.*
- (10) *Na vysokých školách je nepřípustné zakládat a organizovat činnost politických stran a politických hnutí.*

1.1.4 Veřejné vysoké školy

Název veřejné vysoké školy stanovuje zákon. Stejně tak je zákonem zřizována a zrušována. Sloučit se nebo splynout mohou veřejné vysoké školy jen s jinými veřejnými vysokými školami. K jejich samosprávné činnosti zejména patří (Zákon č. 111/1998 Sb.):

- a) *vnitřní organizace,*
- b) *určování počtu přijímaných uchazečů o studium, podmínek pro přijetí ke studiu a rozhodování v přijímacím řízení,*

- c) tvorba a uskutečňování studijních programů,*
- d) organizace studia,*
- e) rozhodování o právech a povinnostech studentů,*
- f) zaměření a organizace vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti,*
- g) pracovněprávní vztahy a určování počtu akademických pracovníků a ostatních zaměstnanců,*
- h) habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem,*
- i) spolupráce s jinými vysokými školami a právnickými osobami a zahraniční styky,*
- j) ustavování samosprávných akademických orgánů vysoké školy, pokud tento zákon nestanoví jinak,*
- k) hospodaření vysoké školy a nakládání s majetkem v souladu se zvláštními předpisy,*
- l) stanovení výše poplatků spojených se studiem.*

§ 18 - Rozpočet veřejné vysoké školy

Rozpočet sestavují vysoké veřejné školy na kalendářní rok, přičemž tento rozpočet nesmí být sestaven jako deficitní. Příjmy veřejných vysokých škol tvoří (Zákon č. 111/1998 Sb.):

- a) příspěvek ze státního rozpočtu vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost*
- b) podpora výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků,*
- c) dotace ze státního rozpočtu,*
- d) poplatky spojené se studiem,*
- e) výnosy z majetku,*
- f) jiné příjmy nebo jiné příspěvky než uvedené v písmenu a) ze státního rozpočtu, ze státních fondů, z Národního fondu a z rozpočtů obcí a krajů,*
- g) výnosy z doplňkové činnosti,*
- h) příjmy z darů a dědictví.*

1.1.5 Soukromé vysoké školy

Soukromá vysoká škola je právnická osoba se sídlem, ústřední správou nebo hlavním místem své podnikatelské činnosti na území některého z členských států Evropské unie, nebo která byla založena či zřízena podle práva některého státu EU. Se souhlasem ministerstva je oprávněna působit jako soukromá vysoká škola (Zákon č. 111/1998 Sb.).

§ 40 – Financování soukromé vysoké školy

Získá-li právnická osoba oprávnění působit jako soukromá vysoká škola, je její povinností získat finanční prostředky pro vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost. Na uskutečňování akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, může ministerstvo poskytnout dotaci, jejíž výše závisí na dlouhodobém záměru vysoké školy, typu a finanční náročnosti studijních programů, počtu studentů a dosažených výsledků (Zákon č. 111/1998 Sb.).

1.1.6 Školné, poplatky spojené se studiem

Veřejná vysoká škola má možnost stanovit poplatky za úkony, které jsou spojeny s přijímacím řízením a mohou činit nejvýše 20 % základu. Základem se rozumí 5 % průměrné částky připadající na jednoho studenta z celkových neinvestičních výdajů, jež poskytlo ministerstvo ze státního rozpočtu veřejným vysokým školám v kalendářním roce. Za posledních 5 let se výše základu změnila z částky 3 004 na 2 801 korun. Student má povinnost zaplatit poplatek, který činí nejméně jedenapůlnásobek základu, studuje-li ve studijním programu déle, než je běžná doba studia prodloužená o jeden rok. Další povinnost finančního plnění vzniká, jestliže absolvent bakalářského nebo magisterského programu studuje další bakalářský či magisterský program, nebo veřejná vysoká škola uskutečňuje studijní program v cizím jazyce. Poplatky spojené se studiem na soukromých vysokých školách si stanovuje *soukromá vysoká škola* ve svém vnitřním předpisu. Školné jako takové není v České republice zavedeno (Zákon č. 111/1998 Sb.).

1.1.7 Reforma terciárního vzdělávání

Od roku 2006 se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy snaží o reformu českých vysokých škol. Jedná se o vytvoření a zavedení nové právní normy terciárního vzdělávání.

Cílem této reformy je především umožnit vysokým školám a univerzitám poskytovat vzdělání světové úrovně a zpřístupnit jej, díky odstranění nebo rapidnímu zmírnění sociálních a jiných bariér společně s rozšířením a rozčleněním studijní nabídky pro všechny uchazeče, kteří mají o studium zájem. Výše zmíněné má vést k naplnění očekávání zaměstnavatelů a potřeb společnosti v oblasti kvantity a kvality lidských zdrojů.

Prosazení projednávaných norem brzdí kritické připomínky zastánců bezplatného školství a také časté personální změny na ministerstvu. Školné popřípadě zápisné je sporným bodem reformy terciárního vzdělávání. Jak se situace kolem něj bude vyvíjet, ukážou senátní volby. Minimálně do roku 2014 mohou studenti na veřejných vysokých školách v České republice studovat zdarma.

2 Stručný přehled silných a slabých stránek českého systému terciárního vzdělávání

Mezi silné stránky českého systému terciárního vzdělávání patří (Matějů a kol. 2009):

- *Pokračující propojování vzdělávací a výzkumné a vývojové činnosti.*
- *Rozvíjející se spolupráce vzdělávacích institucí s aplikační sférou.*
- *Postupné zavádění principů Boloňského procesu.*
- *Přehledný systém normativního financování.*
- *Příznivé pokrytí České republiky institucemi terciárního vzdělávání.*
- *Vysoká společenská prestiž akademických pracovníků.*
- *Vysoká ekonomická návratnost vysokoškolského vzdělání.*

- *Velký význam přikládáný vysokoškolskému vzdělání pro životní úspěch.*
- *Aktivní role vysokých škol v péči o kulturní dědictví a jeho rozvoj.*

Naopak slabými stránkami systému jsou (Matějů a kol. 2009):

- *Výrazné podfinancování a minimální garance objemu finančních prostředků poskytovaných státem.*
- *Nízký podíl dospělé populace s vysokoškolským vzděláním s velkými rozdíly mezi věkovými skupinami.*
- *Nízký podíl absolventů kratších studijních programů vstupujících na trh práce.*
- *Vysoká míra neukončení studia, především na technických vysokých školách.*
- *Špatná provázanost a nízká prostupnost mezi jednotlivými stupni vysokoškolského vzdělání na různých vysokých školách a mezi vyššími odbornými školami a vysokými školami.*
- *Nesoulad mezi volbou uchazečů o studium a poptávkou po absolventech na trhu práce.*
- *Přílišná závislost veřejných vysokých škol na veřejných zdrojích*
- *Absence standardizovaného informačního systému o vysokých školách a o jejich hodnocení.*
- *Velké nerovnosti v šancích na dosažení vysokoškolského vzdělání.*
- *Malá angažovanost soukromých finančních subjektů na investičních projektech*

Jedním ze zásadních problémů školského systému, který by měl být reformou odstraněn a u něhož se chvíli zastavím, je výše zmíněná nerovnost. Přestože růst podílu studentů vstupujících do terciárního vzdělávání stále roste, existující nerovnosti se nesnižují. Podkladem pro toto tvrzení je výzkum EU Survey of Income and Living Conditions, kde bylo zjištěno, že v nejmladší věkové skupině do 26 let, získalo vysokoškolské

vzdělání jen 9 % studentů, jejichž otec byl manuálně pracující. Mezi studenty z rodin vysokoškolsky vzdělaných je to 56 %. Snížením nerovností, by měl být větší příliv talentů do terciárního vzdělávání a zamezení jejich mrháním. Poměr nerovnosti 6:1, je jedním z nejnepríznivějších výsledků Evropské unie. Hlavní roli zde hrají dle Petra Matějů následující příčiny (srov. Matějů a kol. 2009):

Vysoká míra selektivity středního vzdělávání – způsobuje, že mnoho žáků pocházejících z rodin s nižším sociálně-ekonomickým statusem a vzděláním, kteří však mají srovnatelné schopnosti se žáky vzdělanějších rodičů, je směřováno ke středoškolskému studiu, které později výrazně ztěžuje vstup na vysokou školu.

Nedostatečná diverzifikace – díky malé otevřenosti terciárního systému vzniká konkurenční boj o místo v tomto systému, v němž prohrávají především uchazeči ze sociálně slabších rodin.

Přijímací řízení na vysoké školy – důraz je kladen na konkrétní znalosti získávané v různé míře na různých školách místo toho, aby se profesionálně zjišťovaly obecné studijní předpoklady, o nichž je známo, že nejsou tak závislé na předchozím vzdělání a tedy sociálním původu uchazeče.

Slabé nebo málo účinné programy finanční pomoci studentům vysokých škol – neumožňující se odpoutat od ekonomické situace rodiny uchazeče. Odpoutání od ekonomické situace je jedna ze základních podmínek k tomu, aby se do systému terciárního vzdělávání mohli dostat i uchazeči z rodiny s nižšími příjmy.

3 Důvody pro zavedení školného

V rámci organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) patří Česká republika k zemím, které se vykazují podprůměrnými výdaji na terciární vzdělávání. V letech 1995 - 2004 byl zaznamenán prudký růst počtu studentů, ten však nedoprovázel nárůst výdajů. V České republice tak došlo k nejrychlejšímu poklesu výdajů na studenta v rámci celé OECD. Výdaj na studenta v ČR je zhruba dvakrát menší (5 431 USD) než průměr ostatních zemí OECD (11 109 USD) (srov. Matějů a kol. 2009).

Očekává se, že poptávka po terciárním vzdělávání se bude i nadále zvyšovat. K tomuto zvyšování přispějí středoškolsky vzdělaní lidé středního věku, jejichž poptávka po terciárním vzdělávání nebyla v minulosti uspokojena. V důsledku delší doby produktivního uplatnění jedince poroste také poptávka u populace s již dosaženým terciárním vzděláním. Poroste i poptávka z řad zahraničních studentů. U řady profesí bude požadováno vyšší vzdělání, než tomu bylo doposud. Jednou z dalších příčin je stále rostoucí role vysokoškolské vzdělání jako podmínky ke kvalitnímu společenskému životu, úspěchu a uznání. Je zřejmé, že při současných výdajích na studenta, český systém nebude moci uspokojit tuto poptávku a zajistit potřebnou kvalitu terciárního vzdělávání (srov. Matějů a kol. 2009).

Možností pro zamezení těchto problémů by bylo výrazné zvýšení veřejných prostředků na terciární vzdělávání. Avšak v České republice tomuto kroku brání rozpočet nacházející se v deficitním stavu, zadluženost a neochota většiny populace přistoupit na vyšší daně. Velká část veřejných zdrojů navíc putuje díky rychlému stárnutí populace na zdravotnictví, sociální a penzijní systém (srov. Matějů a kol. 2009).

Řešením je proto zvýšit podíl soukromých výdajů na terciární vzdělávání, který je ve srovnání s jinými zeměmi OECD velice nízký. Protože dotace ze soukromých firem nedosahují výraznějšího podílu na financování terciárního vzdělávání v jiných zemích, nelze ho tedy očekávat ani u nás. Výrazný přísun prostředků můžeme zajistit pouze formou školného s možností odleženého a kontingenčního splácení. Školné dále posílí racionalitu a zodpovědnost při rozhodování studentů a škol (srov. Matějů a kol. 2009). Jak můžeme vidět, hlavním argumentem pro zavedení školného je příliv finančních prostředků do rozpočtu vysokých škol. Není však argumentem jediným. Část získaných peněz by se využila na prospěchová stipendia, což by studenty motivovalo k lepším studijním výkonům. Pojďme se nyní podívat na školné z hlediska morálního. Vysokoškolsky vzdělaní lidé dostávají výrazně vyšší platy, není proto důvod, proč by investice v podobě studia na vysoké škole neměla být zpoplatněna (ODS 2011).

Nyní nám vyvstává otázka. Školné možná odstraní problém s nedostatkem soukromých finančních zdrojů na terciární vzdělávání, neposílí však výše zmíněnou nerovnost v příležitostech dosažení vysokoškolského vzdělání pro uchazeče z rodin nacházejících se ve špatné ekonomické situaci? Odpověď zní ano. Tedy zavedení školného samo o sobě by tuto nerovnost jistě rapidně prohloubila. Inspiraci pro řešení problémové situace lze najít v zemích jako je Švédsko, Finsko, Holandsko, Velká Británie, Austrálie a Nový Zéland. Jde především o systém přímé a všeobecné finanční podpory studentům. Z hlediska podílu veřejných prostředků poskytují Nizozemsko a skandinávské země nejvyšší finanční podporu studentům (srov. Matějů, Konečný, Weidnerová, Vossenssteyn 2009).

3.1 Odložené a kontingenčně splácené školné

Podstata odloženého školného fungujícího například ve Velké Británii, Austrálii a Holandsku spočívá v tom, že studenti si mohou odložit splátky školného do doby, kdy se stanou absolventy školy. Po absolvování splácejí formou výměry z jejich příjmů převyšujících minimální hranici (splácení kontingenční) (srov. Matějů a kol. 2009).

Studenti mají možnost splatit školné ihned (přímé školné), přičemž schopnost a ochotu splatit školné přímo škola nesmí zohledňovat při přijímání uchazečů. Žádoucí by bylo motivovat, například snížením školného, studenty, schopné zaplatit školné okamžitě, aby tak učinili. Zůstane tak více prostředků pro potřebnější, tj. možnost půjčit více studentům nebo poskytnou půjčky vyšší a zároveň (srov. Matějů a kol. 2009).

Studenti mohou využít odkladu platby do doby budoucích příjmů. V takovém případě škola obdrží část školného ihned ze systému průběžného financování půjček tzv. *zálohu na odložené školné*, druhou část získá kontingenčním splácením absolventa. Velikost podílu zálohovaného školného se musí určit. Různá nastavení mají své klady i zápory. Vysoká přímá platba znamená velké nároky na systém půjček, na druhou stranu škola získá více prostředků, jež má ihned k dispozici. Naproti tomu vyšší

následná platba značí nejistotu těchto příjmů, avšak školy se budou více zajímat o tržní úspěšnosti svých absolventů (srov. Matějů a kol. 2009).

4 Proč by mělo být vzdělání financováno veřejně – proč (ne)zavádět školné

Primárním důvodem veřejné podpory vzdělávání je strach z financování soukromého. Stejně jako bohatí lidé utratí více peněz za oblečení, automobily a nemovitosti, utratí i bohatí rodiče více peněz za vzdělání svých dětí. Obecný názor ovšem říká, že životní příležitosti dětí by neměly záviset na ekonomické situaci rodičů nebo komunitě, v níž rodina žije (srov. Stiglitz 1997).

Jedním z argumentů pro zavedení školného, vznesen jeho stoupencem, je názor, že studium, jakožto čistě osobní investice, by mělo být hrazeno studentem a ne společností jako celku. V praxi ovšem nelze odhadnout, jaká část vzdělání je zcela investicí osobní a jaká znamená přínos pro celou společnost. Jako příklad nám může posloužit povolání lékaře. V řadě případů toto zaměstnání představuje slušný výnos, je ale velmi žádoucí a to i u lidí bezdětných, aby společnost měla co možná nejvíce kvalitních doktorů. Povolání učitelů a učitelek naopak příliš nevynáší. Abychom měli kvalitní učitele českého jazyka, však není v zájmu pouze těch občanů, jež mají potomky na vysokých školách. Najít obor možný označit čistě jen za investici do osobního prospěchu, by bylo prakticky nemožné (srov. Keller 2010).

Někteří protagonisté zavedení školného jsou názoru, že finanční investice bude stimulem pro lepší výkony posluchačů v jejich studiu. Podle Jana Kellera lze o tomto názoru ministerstva školství pochybovat. Již dnes představuje vysokoškolské studium jak ušlý zisk, tak také poměrně citelné náklady pro studenta a celou jeho rodinu. Průzkum EUROSTUDENT IV ukázal, že průměrné náklady činí 10 000 Kč/měsíc. Už toto číslo představuje pro studenty velkou motivaci, kterou nějakých deset tisíc korun za semestr nezmění. Studenti ze sociálně slabších rodin jsou tedy motivováni i bez školného a studenty z rodin zámožnějších několik tisíc korun k většímu výkonu nedonutí. Zatímco dosud byly soukromé školy

obsazovány z větší části méně zdatnými studenty z vyšších vrstev, důsledkem školného na veřejných školách bude přesun zmíněných studentů na školy veřejné. Ani ty už na ně z důvodů finančních nebudou moc přísné a dovedou je k vytouženému diplomu za méně peněz, než tomu bylo na školách soukromých (srov. Keller 2010).

Školné nemá působit ke zvýšení motivace k vyššímu výkonu pouze na studenty, ale i na vysokoškolské kantory. Lze zde spatřit možná neplánovanou kritiku učitelů, kteří podle tohoto argumentu pro zavedení školného na veřejných vysokých školách úmyslně nevydávají maximum ze svého potenciálu. Současně není jisté, jestli platící studenti budou opravdu tlačit své kantory k vyšším nárokům a nebude spíše převažovat touha po co nejjednodušší cestě k diplomu nad touhou po vědění. V tom případě by byli ceněni spíše učitelé, kteří jim cestu za diplomem příliš nekomplikují (srov. Keller 2010).

I kdybychom s velkým optimismem předpokládaly, že studenti ve svém vlastním zájmu budou od kantorů požadovat, aby je co nejméně zatěžovali, dostávali z jejich potenciálu maximum a méně schopné z nich bez mrknutí oka vyhazovali, i když přijdou o přísun finančních prostředků, budou učitelé opravdu vychováni k vyšší profesionalitě? Bud' to, jak je zmíněno výše, učitelé zatím neukazují co v nich skutečně je a čekají na vyšší platy, aby se mohli naplno věnovat svému poslání, anebo školné natolik zvýší prostředky škol určené k platům vysokoškolským učitelům, že si najdou odborníky z praxe, aby pro ně přednášeli. Souběžně s tímto jevem je nutné snížit počet studentů, jelikož na odborné úrovni lze pracovat s pouze omezeným počtem studentů. Nízké stavy studentů, by znamenali nízké příjmy ze školného na plat odborníků, čímž se dostáváme do začarovaného kruhu (srov. Keller 2010).

Nicméně propagátoři školného nezaručují jen profit studentů a škol. Slibují si také přínos pro celou ekonomiku, její výkonnost a konkurenceschopnost. I toto tvrzení je bohužel trochu nedomyšlené. Zavedení školného má vytvořit úzkou finanční vazbu mezi příjmy studentů, kvalitou studia a přínosem národní ekonomice. Studenti, prý budou mnohem

více poptávat obory, které jim z ekonomického hlediska přinesou v budoucnu největší užitek, tedy budou nejlépe finančně ohodnocené, protože se jim tato investice vyplatí nejvíce. Americký sociolog Randell Collins ukázal, že tento ekonomický kalkul v praxi nefunguje. Absolventi technických oborů, kteří reálně přispívají ke konkurenceschopnosti národní ekonomiky, nebývají zdaleka tak dobře placeni jako absolventi oborů umožňujících obsadit strategické pozice při rozdělování vytvořeného produktu, jež ke konkurenceschopnosti země přispívají jen velice málo. Jsou jimi politici, právníci, ekonomové atd. (srov. Keller 2010).

Původní tvrzení, že školné zpřístupní studium více studentům, kteří byli dosud odmítáni kvůli omezené kapacitě, bylo samotnými stoupenci poplatků za studium vyvráceno navržením, aby veřejné školy od školního roku 2011/2012 trvale snižovaly procento přijatých uchazečů v bakalářském, magisterském i doktorském stupni (srov. Keller 2010).

Zavedením školného se prý veřejné vysoké školy dočkají výrazného zlepšení své finanční bilance. V roce 2001 přišla jako první s prosazováním školného Unie svobody, poukazující na žalostnou situaci učitelských platů, které měli peníze od žáků zvýšit. Později se k nim přidávali i jiní pravicoví politici argumentující tím, že právě zavedení školného pomůže veřejným vysokým školám vypořádat se s prohlubující se finanční krizí. Návrh reformy popsán v Bílé knize terciárního vzdělávání, jenž tato tvrzení propagují, nám ovšem neukáže, jaká bude rozpočtová politika vlády vůči sektoru vysokých škol. Při nedostatku ve státní pokladně nelze očekávat zmírnění finančních problémů ani o korunu. O částku, kterou přinesou do rozpočtu veřejných vysokých škol studenti, se sníží objem finanční podpory pro terciární vzdělávání z rozpočtu státního. Období mezi snížením dotací od státu a získáním odloženého školného, o němž jsem psal v předchozí kapitole, mají školy překlenout pomocí bankovních půjček a fondů. Není tedy možné, uvažovat o jakémkoli zvyšování učitelských platů (srov. Keller 2010).

Snížení sociální nerovnosti jako další pozitivní důsledek uvedený Petrem Matějů, je podle Jana Kellera nepodařeným vhladem do problému.

Keller počítá spíše s opačným výsledkem. Demonstruje to na příkladu v nerovnosti ženských a mužských mezd. Je známo, že muži pobírají o třetinu vyšší mzdu než ženy. Neexistuje žádná zmínka o nižším školném pro studentky. Proč by však měly ženy investovat stejně, když už předem vědí, že jim bude vyplaceno v průměru o třetinu méně než mužům? Ke snížení sociálních rozdílů zde nedojde. A nedojde k němu ani v případě studentů z velkých univerzitních měst vůči ostatním. Studenti žijící v Praze, Brně a dalších univerzitních městech ušetří za dojíždění, koleje a v mnoha případech i za menzu. Pro přespolní znamená školné další výdaje navíc po uhrazení plateb za dopravu, ubytování a stravu. Získat přivýdělek není zdaleka tak jednoduché, jako pro ty, kteří v universitních městech žijí a mají proto známosti. Důvodem proč tato sociální nerovnost některým sociologům uniká, je ten, že sami z těchto velkých měst pocházejí. V Bílé knize terciárního vzdělávání se můžeme dočíst o dalších nerovnostech, které, ač se je autoři knihy snaží vymýtit, jsou podněcovány. V kapitole o odloženém a kontingenčním školném píší o podněcování přímého placení školného jeho snížením. Konkrétně jde o 20% slevu. Studenti z bohatých rodin budou zvýhodněni, zatímco chudší budou nuceni vzít si půjčky (srov. Keller 2010).

Řešení nejisté rentability pomocí odloženého školného vypadá podle Jana Kellera rozumně avšak nedomyšleně. Student začíná půjčku splácet, jakmile jeho příjem přesáhne průměrný příjem v zemi, který činí o zhruba deset tisíc korun méně, než průměrný příjem vysokoškoláka, což znamená, že absolvent vysoké školy začne splácet už v okamžiku, kdy překročí průměr celé populace, k jehož dosažení prakticky nepotřeboval vystudovat vysokou školu. Celou půjčku i s úroky bude muset splatit, aniž by vůbec někdy dosáhl příjmu průměrného vysokoškoláka. Nedosáhne-li ani průměrných příjmů země, nemusí se splácení zabývat. Půjčku soukromé bance splatí stát. Za studium „neúspěšných“ absolventů vysokých škol tedy zaplatí daňový poplatníci včetně těch bezdětných a rodičů nestudujících. Dosud daňový poplatníci platí skrze státní rozpočet vzdělání, nyní by však jejich peníze šly bankám a to i s úroky (srov. Keller 2010).

Ohledně tohoto tématu existuje plno otázek. Jak dlouho bude stát čekat, než za studenta půjčku zaplatí? A bude ji pak ještě vymáhat - čekat až absolvent, jenž nedosahuje průměrného příjmu, ho dosahovat bude? Zůstane nad studentem po celý život viset hrozba splácení? A dostane takový člověk, který ještě ani nesplatil svoje pohledávky za vzdělání možnost, získat jakoukoli jinou půjčku?

Dle propagátorů školného je poplatek za studium zanedbatelný. Vzhledem k potřebám financování vysokých škol jistě, ne však vzhledem k nízkopříjmovým domácnostem. A jelikož stát přestane platit část finančních prostředků, které dávají studenti, peněz na jejich chod bude i nadále málo. To povede akorát k tomu, že se dočkáme stále zvyšujícího se školného. Zvyšování je totiž politicky i technicky mnohem jednodušší, než jeho zavedení (srov. Keller 2010).

Zavedení školného má umožnit studentům rozhodnout se zodpovědněji, zda investici do vzdělání uskutečnit. V kritice tohoto argumentu se, jako student vysoké školy, musím přidat k Janu Kellerovi. Postprůmyslová společnost, v níž žijeme, vyžaduje stále vyšší vzdělání. S tím však úměrně nerostou materiální a sociální výhody, které vysokoškolské vzdělání přináší. Tudíž se terciární vzdělání stane, spíše než volbou, nezbytnou nutností, i když bude stále menší zárukou trochu slušné životní úrovně. Bude třeba studovat čím dál více, přestože se to bude méně vyplácet (srov. Keller 2010). Příčinou je mimo ekonomické situace státu také „masifikace“ školství vedoucí k inflaci vzdělání. Řešení problému vidí Jan Keller ve vytváření nových atraktivních a lépe odměňovaných pracovních pozic přinejmenším stejně rychle jako školský systém vypouští na trh práce své absolventy (Keller, Tvrdý 2008).

Proč je tedy školné tak vehementně prosazováno, když se argumenty pro jeho zavedení ukazují jako nedomyšlené? Nejspíš jsou argumenty pouze zástupné. Stejnou funkci školného, jako odevzdání poplatku za úspěšnou životní investici, by mohlo plnit vyšší zdanění platů vysokoškoláků s největšími úspěchy a odvod takto získaných peněz do příslušné rozpočtové kapitoly. Politické síly, které prosazují zavedení školného, jsou ovšem titíž,

co realizují snížení daní pro vrstvu s nejvyššími příjmy tvořenou z 90 % vysokoškoláky. Nejvíce odměňovaní jsou chráněni rovnou daní před tím, aby investici, která se jim tak úžasně vyplatila, spláceli společnosti. Splácet budou hlavně jedinci ze středních vrstev pohybující se těsně nad průměrem. Právě ti, kteří pocítí tuto formu zdanění nejvíce, budou dotovat chod zbytků veřejného sektoru ve státě, který chudne nejen díky velké korupci, ale také právě zavedením rovné daně, která snížila daňové povinnosti velkých firem a horním příjmovým skupinám. I prostřednictvím školného tak budou platit dluhy, které nenadělali a jakmile se zvednou trochu nad průměr, začnou zlepšovat finanční bilanci bank. Jak jsme se dočetli výše, za mnohé zaplatí stát (jejich rodiče a o něco málo úspěšnější spolužáci v roli daňových poplatníků). Proto bude jejich kariéru provázet strach a pocit viny, budou platit zálohu na příjmy, které nemusí v životě vidět a jestliže nebudou přehrabovat peníze hráběmi, stanou se z nich doživotní dlužníci (srov. Keller 2010).

5 Poplatky spojené se studiem na VŠ - srovnání se sousedními státy České republiky

Jaká je situace, týkající se poplatků spojených se studiem v České republice, bylo popsáno v kapitole 1.1.6 Školné, poplatky spojené se studiem. Nyní se podíváme na systémy poplatků spojeného s terciárním vzděláváním v zemích sousedících, které jsem vybral proto, abychom porovnali rozdíly států nám geograficky nejbližším z důvodu problematiky migrace zahraničních studentů do České republiky.

Německo — V Bavorsku, Hamburku a Dolním Sasku musí studenti platit školné stanovené zákonem, maximálně však 1000 EUR za akademický rok. V ostatních spolkových zemích Německa je studium zdarma. Při překročení předepsané doby studia, vzniká finanční povinnost studenta, od níž může být osvobozen na základě jeho nepříznivé situace či zásluh. Studentům ze zemí mimo Evropskou unii je možné účtovat odlišné poplatky.

Polsko – Na začátku studia studenti v Polsku platí poplatek spojený s administrativou (vyhotovení studentských průkazů apod.). Částku každoročně stanovuje ministerstvo vědy a vysokého školství. Také udává maximální výši poplatku za přijímací řízení, kterou uchazeč musí zaplatit, a jehož přesný obnos, pohybující se okolo 170 PLN, stanovují rektori konkrétních vysokých škol. Účastníci prezenčního studia platí školné na veřejných vysokých školách pouze tehdy, opakují-li předmět z důvodu neuspokojivých studijních výsledků. Studentům distančních forem náleží povinnost platit školné s možností snížení nebo úplného osvobození u jedinců s nízkým ekonomickým statutem či vynikajícími výsledky. Pro zahraniční studenty ze zemí EU platí stejné podmínky jako pro domácí. Poplatky pro ostatní určují senáty příslušných vysokých škol.

Rakousko – Studenti z Rakouska a dalších států Evropské unie neplatí školné, pokud nepřekročí minimální dobu studia o více než jeden rok. V dalších letech musí vysokým školám odvádět 363,36 EUR za semestr. Od školného jsou osvobozeni ti, kteří prodlužují studium z důvodu stáže, nadnárodních programů mobility studentů (ERASMUS), nemoci, těhotenství a postižení. Všichni ostatní studenti platí školné 363,36 EUR/semestr.

Slovensko – Všichni studenti musí na Slovensku zaplatit zápisné 10 až 100 EUR za akademický rok. Od školného jsou osvobozeni, nepřekročí-li stanovenou délku studia. V opačném případě platí školné, které nesmí překročit 1500 EUR/akademický rok. Další poplatky vznikají v případě, že se studenti účastní dvou nebo více studijních programů současně v jednom akademickém roce. Za distanční formu studia si veřejné vysoké školy účtují 870 – 3 170 EUR za akademický rok. Školné a jiné poplatky nesmí přesáhnout 50 % z průměrných nákladů na prezenční studium. Zájemci o studium, již nepochází z Evropské unie, platí za účast v terciárním vzdělávání 2000 až 8000 EUR/rok (Evropská komise 2012).

Jak můžeme vidět z tohoto přehledu, mluvíme-li o poplatcích spojených se studiem na vysoké škole, je studium v České republice jedno z finančně nejméně náročných. Tato skutečnost má za následek neustále se

zvyšující příliv studentů ze zahraničí. Podle statistik studuje na českých vysokých školách více než 8 % cizinců, z nichž největší podíl (67 %) tvoří Slováci. Je však žádoucí, aby „zabírali“ místo domácím? I zde se názory různí. Někteří si myslí, že určité procento zahraničních studentů patří na každou kvalitní evropskou univerzitu za účelem zvyšování mezinárodní prestiže střetáváním různých kultur a přístupů k učení, jiní v nich vidí vetřelce získávající vzdělání placené z našich daní a vytlačující české uchazeče o studium. Ať tak či tak, zavedení školného či zápisného, by mohly žádoucím způsobem tento příliv regulovat.

6 Vývoj situace posledních měsíců – mediální obraz o (ne)zavedení školného, zápisného na veřejných vysokých školách

16.5.2012 - Redaktor Jakub Novák píše pro online deník aktuálně.cz článek, jehož titulek zní: *Zápisné na vysokých školách od září nebude. Nestihne se.* Zde uvádí, že vysoké školy se v akademickém roce 2012/2013 budou muset obejít bez spoluúčasti studentů a propad ve financování vyřešit jinak. Důvodem je podle šéfky sněmovního školského výboru Anny Putnové ten, že jde o zásadní změnu, která by se měla projednat jako vládní návrh, což potrvá minimálně rok. Hovoří se o tzv. zápisném ve výši 3–3,5 tisíc korun za semestr, jež má nahradit původně zamýšlené odložené školné, které se podle předsedy vlády Petra Nečase do konce volebního období zavést nepodaří (Aktuálně.cz 6. května 2012).

Přichází měsíc srpen roku 2012 a Deník právo přichází s článkem, který upozorňuje na poslední rok studia na vysokých školách bez poplatku. Ještě letos prý studenti mohou studovat zdarma. Už za rok v říjnu umožní nověle VŠ zákona, se kterým Ministerstvo školství finišuje, zavést několikatisícové roční zápisné. Ministr školství Petr Fiala uvádí, že přesná částka by se mohla pohybovat okolo 6 tisíc korun za rok. Důležité je, aby byl poplatek sociálně únosný a nikomu nebránil ve studiu na vysoké škole. Petr Fiala je zastáncem názoru, aby byla zákonem uvedena pouze maximální částka a školy si vyšší poplatků regulovaly samy s ohledem na ni.

Školy by neměly povinnost vůbec nějaké zápisné po studentech požadovat. O tom, zda se zápisné bude týkat pouze novým, nebo i současných studentů, se stále ještě spekuluje (Právo 24. srpna 2012).

S blížícím se koncem roku 2012 přichází nová koaliční smlouva s dalšími návrhy pro úspory. Jedním z nich je zavedení zápisného pro všechny vysokoškoláky od září 2013. Výše zápisného, nahrazující plánované školné, se odhaduje na pět až šest tisíc korun ročně, které by měli studenti zaplatit již v září 2013. Poplatky ve formě zápisného tak postihnou jak stávající, tak i budoucí vysokoškolské studenty. Vláda slibuje pomoc schopným, kterým budou chybět pouze finanční prostředky (Právo 14. prosince 2012).

Několik dní po vydání tohoto článku vyšel článek s titulem „*Zápisné už teď nestihneme. Snad od roku 2014, doufá Fiala*“. Ministr školství Petr Fiala se v něm vyjádřil, že zpoplatnění studia se nestihne prosadit tak, aby platilo už v příštím akademickém roce, tedy od října 2013. Zápisné přijde na řadu po sněmovních volbách, nejdříve až od podzimu 2014. Stane se tak nejspíše tématem předvolební kampaně, neboť levicová opozice jakékoli poplatky na vysokých školách odmítá. Stínový ministr školství Marcel Chládek v článku vzkazuje panu Fialovi, aby si ušetřil práci, protože sociální demokracie pevně věří, že se stane vítězem voleb. Přestože koaliční strany stále doufají ve fungování zápisného už v roce 2013, ministr Petr Fiala si jen těžko dokáže představit, že by bylo možné zavést zápisné již tento rok, i proto, že studenti musí znát podmínky, za nichž studují, s dostatečným předstihem (Právo 19. prosince 2012).

Praktická část

7 Postoje

Jelikož budu ve svém výzkumu používat termín *postoj*, shledávám účelným vymezit jej. Postoj tedy bude dále chápán jako více či méně pozitivní, nebo více či méně negativní názor na určitý problém.

Postoj je definován jako pohotovost (dispozice) reagovat vůči jednotlivým objektům. Dispozicí reagovat máme na mysli sklon k určitému

prožívání a někdy i chování vůči objektům postoje. Existují dva koncepty postojů. Postoj je pojímán jako dvousložkový nebo trojsložkový. Trojsložkové pojetí říká, že postoj se skládá ze tří složek. Složky kognitivní, afektivní a konativní. Dvousložkové pojetí dospívá k závěru, že postoj jsou složeny pouze ze složky kognitivní a afektivní. *Kognitivní složka* je založena na názorech a znalostech jedince o objektu postoje. Názory zde obsažené mají povahu negativního nebo pozitivního rozumového hodnocení. *Afektivní složka* se týká emočního prožitku (libého či nelibého), jenž je vyvolaný daným postojem k objektu postoje. Tendenci chovat se určitým způsobem vůči objektu postoje rozumíme *složku konativní* (srov. Kliment 2002).

8 Výzkumný problém

Postoje studentů Univerzity Palackého v Olomouci k zavedení školného a faktory, které je ovlivňují.

9 Cíl výzkumu

Analyzovat a zhodnotit situaci týkající se postojů olomouckých studentů k zavádění školného, zmapovat některé možné dopady školného na studenta a ověřit vybrané argumenty pro a proti zavedení školného na veřejných vysokých školách.

10 Výzkumné otázky

10.1 Je možné, aby více než polovina dotazovaných studentů šla na vysokou školu i přes zavedené školné?

10.2 Existuje maximální částka školného, kterou by byli dotazovaní studenti ochotni zaplatit za semestr studia na vysoké škole?

10.3 Existuje nějaký vztah mezi maximální výší školného, kterou jsou studenti ochotni platit a výší příjmu domácnosti, z níž student pochází?

10.4 Souvisí nějakým způsobem to, zda je alespoň jeden s rodičů studenta vysokoškolsky vzdělaný s tím, zda by respondent studoval i přes zavedené školné?

10.5 Snížil by se počet studentů VŠ, kde je zavedeno školné, bydlících na kolejích, privátech či dojíždějících více, než počet studentů s trvalým bydlištěm v Olomouci?

10.6 Obětovali by po zavedení školného vysokoškolské vzdělání spíše studenti očekávající od studia na vysoké škole průměrné a podprůměrné mzdy nebo studenti očekávající od studia na vysoké škole nadprůměrné mzdy?

10.7 Pokud by bylo na veřejných vysokých školách zavedeno školné, změní se nějak váha faktorů (konkrétně půjde o subjektivní zájem o obor a finančního ocenění absolventů těchto oborů) ovlivňujících rozhodovací proces studentů při výběru studijního oboru?

10.8 Motivovalo by studenty školné k většímu studijnímu výkonu?

11 Hypotézy

H1 Více než 50 % dotazovaných studentů by spíše platilo školné, než aby přišlo o možnost získat vysokoškolské vzdělání.

H2 Žádný student není ochotný platit více než 40 000 Kč za semestr.

H3 Čím větší je příjem domácnosti, z níž student pochází, tím vyšší částku budou studenti ochotni platit.

H4 Menší část studentů, kteří by se po zavedení školného vzdali vysokoškolského vzdělání, bude tvořena respondenty s alespoň jedním vysokoškolsky vzdělaným rodičem.

H5 Kvůli školnému by se vysokoškolského vzdělání vzdalo procentuálně více respondentů, jež dojíždí, bydlí na kolejích nebo privátech, než respondentů s trvalým bydlištěm v Olomouci.

H6 Vysokoškolské vzdělání by po zavedení školného obětovalo více respondentů, kteří v budoucnu neočekávají od studia na vysoké škole nadprůměrné mzdy, než respondentů, kteří nadprůměrné mzdy očekávají.

H7 Pokud by bylo na veřejných vysokých školách zavedeno školné, změní se váha faktorů (konkrétně půjde o subjektivní zájem o obor a finančního ocenění absolventů těchto oborů) ovlivňujících rozhodovací proces studentů při výběru studijního oboru tím způsobem, že větší váha bude prisuzována finančnímu ohodnocení absolventů oboru.

H8 Školné by nezvýšilo studijní výkon u nadpoloviční většiny dotazovaných studentů.

12 Operacionalizace hypotéz

OH1 Více než 50 % dotazovaných studentů by spíše platila školné, než by přišla o možnost získat vysokoškolské vzdělání.

U otázky – *V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční povinnost nebo na vysokou školu nejtít a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné? - sečtu počet kladných a záporných odpovědní (a) rozhodně ano, b) spíše ano x c) spíše ne, d) rozhodně ne*). Budou-li kladné odpovědi tvořit nadpoloviční většinu, hypotéza H1 se potvrdí.

OH2 Žádný student není ochotný platit více než 40 000 Kč za semestr.

U otázky – *Pokud by na veřejných vysokých školách bylo zavedeno školné, byl(a) bych ochoten(a) platit za každý semestr částku v maximální výši?: a) 10 tis. Kč, b) 20 tis. Kč, c) 30 tis., d) 40 tis. Kč, e) 50 tis. Kč, f)*

více než 50 tis. Kč. – sečtu počet respondentů, kteří zvolili odpověď e) a f).
Dostanu-li číslo 0, hypotéza H2 bude potvrzena.

OH3 Čím větší je příjem domácnosti, z níž student pochází, tím vyšší částku budou studenti ochotni platit.

Porovnáám otázku – *Odhadněte prosím průměrný celkový čistý měsíční příjem Vaší domácnosti ze všech zdrojů (čisté příjmy ze zaměstnání, důchody, sociální dávky, přídavky, atd.)* s otázkou - *Pokud by na veřejných vysokých školách bylo zavedeno školné, byl(a) bych ochoten(a) platit za každý semestr částku v maximální výši?:* – naleznu-li mezi odpověďmi vztah přímé úměry, hypotéza H3 se potvrdí.

Možnosti odpovědi na otázku - *Odhadněte prosím průměrný celkový čistý měsíční příjem Vaší domácnosti ze všech zdrojů (čisté příjmy ze zaměstnání, důchody, sociální dávky, přídavky, atd.)* – a jejich hodnoty jsou:

- méně než 10 000 Kč (1)
- 10 000 - 19 999 Kč (2)
- 20 000 - 29 999 Kč (3)
- 30 000 - 39 999 Kč (4)
- 40 000 - 49 999 Kč (5)
- 50 000 - 59 999 Kč (6)
- 60 000 - 69 999 Kč (7)
- 70 000 - 79 999 Kč (8)
- 80 000 - 89 999 Kč (9)
- 90 000 a více Kč (10)

OH4 Menší část studentů, kteří by se po zavedení školného vzdali vysokoškolského vzdělání, bude tvořena respondenty s alespoň jedním vysokoškolsky vzdělaným rodičem.

Odpovědi na otázku - *Jakého nejvyššího vzdělání dosáhli Vaši rodiče?* – porovnáám s odpověďmi na otázku - *V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční povinnost nebo na vysokou školu nejít a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné?* – Hypotéza H4 se potvrdí, bude-li z celkového počtu respondentů, kteří odpovědí na otázku - *V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční*

povinnost nebo na vysokou školu nejít a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné? – záporně, tvořit větší podíl studenti bez alespoň jednoho vysokoškolsky vzdělaného rodiče.

Tabulka k otázce - *Jakého nejvyššího vzdělání dosáhli Vaši rodiče?:*

	otec	matka
ZŠ, vyučen		
ŠS s maturitou		
Nástavbové studium, konzervatoř; VOŠ		
Vysokoškolské vzdělání		
Postgraduální vzdělání		
Nevím		

OH5 Kvůli školnému by se vysokoškolského vzdělání vzdalo procentuálně více respondentů, jež dojíždí, bydlí na kolejích nebo privatech než respondentů s trvalým bydlištěm v Olomouci.

Zde porovnám odpovědi na otázku – *Pocházíte z města, kde se nachází vysoká škola, na které studujete, nebo máte trvalé bydliště v jiné obci?* – s odpověďmi na otázku - *V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční povinnost nebo na vysokou školu nejít a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné?* - Bude-li skupinu studentů, kteří odpověděli na otázku - *V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční povinnost nebo na vysokou školu nejít a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné?*- záporně, tvořena z menší části studenty pocházejících z Olomouce, hypotéza H5 se potvrdí.

Možnosti odpovědí na otázku - *Pocházíte z města, kde se nachází vysoká škola, na které studujete, nebo máte trvalé bydliště v jiné obci?:*

- a) pocházíte z města, kde se nachází vysoká škola, na které studuji
- b) pocházím z jiné obce (*bydlím na privátu, kolejích nebo dojíždím*)

OH6 Vysokoškolské vzdělání by po zavedení školného obětovalo více respondentů, kteří v budoucnu neočekávají od studia na vysoké škole nadprůměrné mzdy, než respondentů očekávajících nadprůměrné mzdy.

Pro ověření této hypotézy porovnáme odpovědi na otázku – *Šel(a) jste na vysokou školu s očekáváním, že po její absolvování získáte práci ohodnocenou nadprůměrnou mzdou? (průměrná mzda v ČR činí kolem 23 500 Kč)* s odpověďmi na otázku - *V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční povinnost nebo na vysokou školu nejit a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné?* - Bude-li podíl respondentů, kteří by se nepodíleli na financování vysokých škol a zároveň očekávají po absolvování vysoké školy nadprůměrnou mzdu menší, než podíl studentů, již by se nepodíleli na financování vysokých škol a zároveň neočekávají nadprůměrnou mzdu, hypotéza H6 bude potvrzena.

Možné odpovědi na otázku - *Šel(a) jste na vysokou školu s očekáváním, že po její absolvování získáte práci ohodnocenou nadprůměrnou mzdou? (průměrná mzda v ČR činí kolem 23 500 Kč):*

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

OH7 Pokud by bylo na veřejných vysokých školách zavedeno školné, změní se váha faktorů (konkrétně půjde o subjektivní zájem o obor a finančního ocenění absolventů těchto oborů) ovlivňujících rozhodovací proces studentů při výběru studijního oboru tím způsobem, že větší váha bude přisuzována finančnímu ohodnocení absolventů oboru.

Pro potvrzení nebo vyvrácení hypotézy 8 se respondentů zeptám na otázku, který z faktorů (vlastní zájem o obor x finančního ohodnocení absolventů těchto oborů) více ovlivnil rozhodovací proces při výběru vysokoškolského oboru, jež má student studovat. Tato otázka bude položena

v úvodu dotazníku. Ke konci dotazníku položím otázku podobnou, avšak s tím, aby si studenti představili, že je na školách zavedeno školné. Budu pozorovat k jaké změně došlo. Zjistím-li z odpovědí na druhou z otázek pro ověření hypotézy H7, že více respondentů klade důraz na finanční ohodnocení absolventů oboru, než tomu bylo v odpovědi na otázku první pro ověření hypotézy H7, hypotéza se potvrdí.

1. Otázka: *Zamyslete se prosím, který z níže uvedených faktorů má pro Vás při výběru vysokoškolského oboru/ů větší váhu?*

- a) můj zájem o daný obor
- b) finanční ohodnocení absolventů oboru

2. Otázka: *Pokud by bylo zavedeno školné, kterému faktoru byste přisoudil(a) větší význam?*

- a) můj zájem o daný obor
- b) finanční ohodnocení absolventů oboru

OH8 Školné by nezvýšilo studijní výkon u nadpoloviční většiny dotazovaných studentů.

Pro měření výkonu používám dva indikátory: Čas strávený ve škole a čas strávený domácím samostudiem. Hypotézu proto rozdělím na hypotézu H8A a H8B. Každá odpovídá jednomu z indikátorů. Bude-li více jak polovina studentů odpovídat záporně na otázku zda by po zavedení školného věnovali více času sezení ve škole na nepovinných vyučovacích hodinách a soustředili se na výuku, hypotéza H8A se potvrdí. H8B se potvrdí, odpoví-li většina tázaných studentů záporně na otázku, zda by věnovali více času domácímu samostudiu.

13 Metoda výzkumu

Vzhledem ke kvantitativnímu charakteru výzkumu volím metodu matematicko – statistickou.

14 Technika výzkumu

Pro účely tohoto výzkumu jsem nejvhodnější technikou zvolil dotazníkové šetření. Technika dotazníků souvisí s matematicko –

statistickou metodou a je vhodná pro reprezentativní výzkumy. Dotazníky jsou úspornější než rozhovor z hlediska času i financí. Díky dotazníkům můžeme snadno získat informace od velkého počtu lidí. Požadavky na spolupracovníky nejsou nijak vysoké a většinou jich není zapotřebí mnoho. Pro respondenty je to, že zůstanou v anonymitě poměrně přesvědčivé. Prakticky můžeme vyloučit možnost interviewer bias.

15 Organizace výzkumu

15.1 Výzkumný soubor a terén

Výzkumný soubor je tvořen studenty Univerzity Palackého v Olomouci. Respondenti byli vybráni vícestupňovým náhodným výběrem. Každé fakultě UP bylo přiděleno číslo. Následně byla náhodně vygenerována tři čísla zastupující tři z původních osmi fakult. Z každé ze tří fakult byl vybrán obor, z něhož jsem náhodně vylosoval 33 respondentů. Výzkumný vzorek tvoří 99 studentů. Náhodný vzorek reprezentuje známé i neznámé vlastnosti populace, podstatné proměnné tedy budou mít ve vzorku podobné zastoupení jako v populaci (studenti UP).

15.2 Časový harmonogram

Fáze přípravná

- Návrh projektu do 31.12.2012

Fáze realizační

- Vytisknutí dotazníků do 15.2.2013
- Distribuce dotazníků tazatelům do 19.2.2013
- Sběr dat do 20.2.2013
- Třídění dotazníků do 21.2.2013
- Statistické zpracování dat do 28.2.2013

Fáze závěrečná

- Zpracování výsledů výzkumu do 10.3.2013

15.3 Finanční rozpočet

- Náklady na tisk dotazníků (110 x 1 Kč x 2 strany) 220 Kč

16 Statistické zpracování dat

16.1 Ověření hypotéz

H1 Více než 50 % dotazovaných studentů by spíše platila školné, než by přišla o možnost získat vysokoškolské vzdělání.

U dat, získaných dotazníkovým šetřením, bylo provedeno třídění prvního stupně. Výstupem je tabulka 1.

Tab. 1 Studium na VŠ se školným

Kategorie	Četnost	Rel. četnost (%)
rozhodně ano	29	29,29
spíše ano	61	61,61
spíše ne	9	9,09

91 % respondentů by zvolilo možnost studia na vysoké škole, a to i přes povinnost platit poplatky vysoké škole formou školného. Hypotézu H1 tedy můžeme považovat za potvrzenou. Z daného lze vyvozovat, že studium je obecně bráno jako investice do budoucna, kterou by většina podstoupila i s vyšším počátečním vkladem.

H2 Žádný student není ochoten platit více než 40 000 Kč za semestr.

Po podrobení analýze odpovědí studentů na otázku, kolik by byli ochotni platit za semestr vysokým školám, jsem získal data, které lze interpretovat pomocí tabulky četností Q5:

Tab. 2 Maximální akceptovatelná výše školného

Max. částka	Četnost	Rel. četnost (%)
0 Kč	8	8,08
10 000 Kč	83	83,83
20 000 Kč	7	7,07
30 000 Kč	1	1,01

Jak ukazuje tabulka, za vysokoškolské vzdělání by většina respondentů bylo ochotných platit maximálně 10 000 Kč za jeden semestr, 7 % z dotazovaných až 20 000 Kč za semestr, 1 % by v podobě školného investovalo do vysokoškolského vzdělání až 30 000 Kč/semestr. Zbytek tázaných studentů uvedlo, že by se z důvodu poplatků na vysoké škole

vysokoškolského vzdělání vzdalo. Nejvíce akceptovatelnou maximální výši školného za jeden semestr se stává částka 10 000 Kč. Více jak 40 000 Kč by žádný z respondentů nebyl ochoten platit. Hypotéza H2 je tímto potvrzena. Vláda pod vedením Petra Nečase navrhuje maximální částku školného, kterou by garantoval zákon, 10 000 Kč za semestr. Dle výzkumu koresponduje názor vlády na výši poplatku s názorem studentů. Školné v maximální výši 20 000 korun za akademický rok by tedy mohlo být obecně akceptováno. Otázkou je, zda bychom dostali podobné výsledky při použití užších škál (např. po 5 tisících).

H3 Čím větší je příjem domácnosti, z níž student pochází, tím vyšší částku budou studenti ochotni platit.

Z výsledků šetření hypotézy H3 nebyla prokázána souvislost mezi příjmem domácnosti, z níž student pochází a výši školného, které jsou studenti ochotni platit za semestr studia. Až na 8 případů, které nespojuje žádná vlastnost, uvedli všichni respondenti, že by byli ochotni platit maximálně 10 000 Kč za semestr (viz. tabulka 2).

H4 Menší část studentů, kteří by se po zavedení školného vzdali vysokoškolského vzdělání, bude tvořena respondenty s alespoň jedním vysokoškolsky vzdělaným rodičem.

Tab. 3 Kontingenční tabulka s řádkovými četnostmi – studenti, kteří by studovali/nestudovali na VŠ se školným a mají/nemají alespoň jednoho rodiče na VŠ

Studium na VŠ se školným	Žádný rodič na VŠ	Alespoň jeden z rodičů na VŠ
rozhodně ano	55,17 %	44,83 %
spíše ano	57,37 %	42,62 %
spíše ne	55,56 %	44,44 %

Kulturní kapitál se na rozdíl od ekonomického nedá dědit přímo. Proto jsem předpokládal, že pro respondenty s alespoň jedním vysokoškolsky vzdělaným rodičem, bude obtížnější vzdát se studia na vysoké škole. Dle výsledků se hypotéza 4 potvrdila. Nadpoloviční většina respondentů odpovídajících na otázku zda by šli na vysokou školu i přes

zavedené školné záporně (téměř 56 %), je tvořena studenty s rodiči bez vysokoškolského vzdělání. Rozdíl v tomto případě však není příliš velký. U respondentů, kteří by se VŠ nevzdali je poměr také +/- 55:45. Výsledky ukazují, že v otázce, jestli by respondenti šli nebo nešli na vysokou školu po zavedení školného, nehraje žádnou roli to, zda mají či nemají vysokoškolsky vzdělané rodiče.

H5 Kvůli školnému by se vysokoškolského vzdělání vzdalo procentuálně více respondentů, jež dojíždí, bydlí na kolejích nebo privatech než respondentů s trvalým bydlištěm v Olomouci.

Pro jedince, kteří nemají trvalé bydliště v Olomouci (přespolní) a bydlí tedy na vysokoškolských kolejích, privatech či dojíždí a jejich výdaje jsou oproti domácím, kteří ušetří za koleje, dojíždění a v mnoha případech i menzu, znatelně vyšší, může mít zavedení dalších poplatků spojených se studiem fatální následky.

Tab. 4 Kontingenční tabulka s řádkovými četnostmi - studenti, kteří by studovali/nestudovali na VŠ se školným a mají/nemají trvalé bydliště v místě studia

Studium na VŠ se školným	Domácí	Přespolní
rozhodně ano	41,38 %	58,62 %
spíše ano	26,23 %	73,77 %
spíše ne	22,22 %	77,78 %

Z 99 respondentů uvedlo přibližně 9 %, že by po zavedení školného obětovalo vysokoškolský diplom (odpovědi *spíše ne*). Více než $\frac{3}{4}$ (77,78 %) z nich tvoří studenti dojíždějící, bydlící na kolejích či privatech - hypotéza H5 se potvrdila. Procentuální rozdíl se zde ukazuje jako markantní. Vezmeme-li dále v úvahu nepoměr mezi domácími a přespolními studenty (v mém výzkumu 30 domácích : 69 přespolním), školné může znatelně přispět k nerovnostem příležitostí mezi zmíněnými dvěma skupinami studentů.

H6 Vysokoškolské vzdělání by po zavedení školného obětovalo více respondentů, kteří v budoucnu neočekávají od studia na vysoké škole nadprůměrné mzdy, než respondentů očekávajících nadprůměrné mzdy.

Každého z nás napadne, že pro studenty, kteří očekávají za úspěšné absolvování jimi zvoleného vysokoškolského oboru nadprůměrnou mzdu, budou motivováni investovat do vzdělání více, než ti co očekávají mzdy nižší.

Tab. 5 Kontingenční tabulka s řádkovými četnostmi - studenti, kteří by studovali/nestudovali na VŠ se školným a po absolvování očekávají/neočekávají nadprůměrné mzdy

Studium na VŠ se školným	Očekávání nadprůměrné mzdy			
	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne
rozhodně ano	17,24 %	48,28 %	31,03 %	3,45 %
spíše ano	11,48 %	39,34 %	36,07 %	13,11 %
spíše ne	0 %	22,22 %	44,44 %	33,33 %

Tabulka 5 podkládá výše uvedené tvrzení a tím také potvrzuje hypotézu H6. 77,8 % z těch, kteří by po zavedení školného obětovali vysokoškolský diplom (odpověď spíše ne), odpovědělo na otázku, zda čekají od studia na VŠ nadprůměrnou mzdu, záporně. Kladně pouze 22,2 %. Mezi těmi, kteří by šli na vysokou školu i přes školné je poměr očekávajících a neočekávajících nadprůměrné mzdy 51 % ku 40 %.

Výzkum studentů Univerzity Palackého realizovaný Laboratoří sociálně-vědních výzkumů při Katedře sociologie a andragogiky FF UP ukázal, že 58,5 % studentů očekává nadprůměrné mzdy, zbylých 41,5 % nadprůměrné mzdy neočekává. Podobných výsledků jsem dosáhl i ve svém výzkumu, kde 52,5 % studentů nadprůměrné mzdy očekává, 47,5 % nikoli.

H7 Pokud by bylo na veřejných vysokých školách zavedeno školné, změní se váha faktorů (konkrétně půjde o subjektivní zájem o obor a finančního ocenění absolventů těchto oborů) ovlivňujících rozhodovací proces studentů při výběru studijního oboru tím způsobem, že větší váha bude přisuzována finančnímu ohodnocení absolventů oboru.

Tab. 6 Převažující faktor při výběru oboru na škole bez školného

Kategorie	Četnost	Rel. četnost (%)
zájem o obor	92	92,92
fin ohodnocení absolventů	7	7,07

Tabulka 6 ukazuje situaci, kdy se respondenti rozhodovali jít na jimi právě studovanou školu. Se studiem nebyla svázána povinnost odvádět školné. U 93 % převažoval při rozhodovacím procesu vlastní zájem o obor jako faktor s větší váhou než finanční ohodnocení absolventů oboru, jež studují. 7 % zastupuje opačný případ.

Tab. 7 Převažující faktor při výběru oboru na škole se školným

Kategorie	Četnost	Rel. četnost (%)
zájem	64	64,64%
fin ohodnocení absolventů	35	35,35%

Tabulka 7 představuje modelovou situaci, v níž figuruje školné jako součást studia na vysoké škole. Jak můžeme vidět, 7 % studentů z předchozí tabulky se zvýšilo na 35 % studentů, kteří by při výběru oboru zohledňovali spíše finanční ohodnocení absolventů oborů než vlastní zájem o daný obor. Hypotéza H7 je potvrzena, přesto v obou případech u většiny dotazovaných hraje zásadnější roli zájem o daný obor. Lze tedy předpokládat, že by se po zavedení školného zvýšil počet uchazečů o finančně lépe hodnocené obory na úkor jiných avšak neméně potřebných.

H8 Školné by nezvýšilo studijní výkon u nadpoloviční většiny dotazovaných studentů.

Podle propagátorů školného se jeho zavedení má stát stimulem pro lepší výkon studentů. Proto jsem výzkumnému vzorku položil otázku, zda by školné opravdu nějakým způsobem ovlivnilo jejich studium. Konkrétně čas, který tráví ve škole a věnují domácímu samostudiu.

Tab. 8 Zvýšení účasti studentů na nepovinných seminářích či přednáškách po zavedení školného

Vyšší účast	Četnost	Rel. četnost (%)
rozhodně ano	12	12,13
spíše ano	37	37,37
spíše ne	40	40,40
rozhodně ne	10	10,10

Zde se výzkumný vzorek rozdělil prakticky na dvě poloviny. 49,5 % by pravděpodobně trávilo více času ve školních lavicích během nepovinných přednášek či seminářů a soustředilo se na výuku, 50,5 % nikoli. Hypotéza H8A se nám tedy nepotvrdila. Přesto zvýšení účasti u celé poloviny studentů nabádá k zamyšlení o tom, co v současné době odrazuje studenty od plné účasti ve škole.

Tab. 9 Změna času, který by studenti věnovali domácímu samostudiu po zavedení školného

Více času na samostudium	Četnost	Rel. četnost (%)
rozhodně ano	14	14,14
spíše ano	43	43,43
spíše ne	34	34,34
rozhodně ne	8	8,08

Co se týče domácího samostudia, 57,6 % by si na něj po zavedení školného vyhradilo více času, zatímco u zbytku dotazovaných by se výkon v podobě času stráveného samostudiem nezvýšil. Hypotéza H8B je potvrzena. Může být zvýšení výkonu u tolika studentů známkou toho, že si studia na vysoké škole dostatečně neváží?

16.2 Dílčí výsledky

Dotazníkové šetření mezi studenty Univerzity v Olomouci dále přineslo data o tom, zda studenti souhlasí nebo nesouhlasí se zavedením školného na veřejných vysokých školách.

Tab. 10 Názor studentů na zavedení školného na veřejných vysokých školách

Školné na VŠ	Četnost	Rel. četnost (%)
rozhodně ano	2	2,02
spíše ano	23	23,23
spíše ne	44	44,45
rozhodně ne	30	30,30

V otázce, zde by mělo být zavedeno školné na veřejných vysokých školách, je ¼ respondentů pro zavedení. Z toho 8 % *rozhodně* a 92 % se *spíše* přiklání ke školnému. Zatímco nesouhlas s poplatky veřejným vysokým školám ve formě školného vyjádřilo 75 % dotazovaných studentů. Se školným *striktně* nesouhlasí téměř třetina všech respondentů. 44 % dotazovaných studentů *spíše* nechce platit školné.

Tab. 11 Souhlas/nesouhlas studentů se školným na veřejných vysokých školách (kontingenční tabulka – sloupcové četnosti)

Fakulta	Souhlas/nesouhlas se školným	
	rozhodně ano, spíše ano	rozhodně ne, spíše ne
filozofická	44 %	30 %
přírodovědecká	32 %	33 %
pedagogická	24 %	37 %

Nejvíce se školným na veřejných vysokých školách nesouhlasí studenti pedagogické fakulty (37 %) dále studenti fakulty přírodovědecké (33%) a nejméně proti jsou studenti filozofické fakulty (30 %). Každou fakultu zastupovalo 1/3 respondentů. Spojitosti tohoto výsledku s očekáváním studentů nadprůměrné či nižší mzdy po absolvování studia můžeme hledat v následující tabulce:

Tab. 12 Očekávání/neočekávání nadprůměrné mzdy dle fakult

Fakulta	Očekávání/neočekávání nadprůměrné mzdy	
	rozhodně ano, spíše ano	rozhodně ne, spíše ne
filozofická	75,76%	24,24%
přírodovědecká	51,52%	48,48%
pedagogická	30,31%	69,69%

Z dotazovaných studentů pedagogické fakulty nadprůměrnou mzdu (zhruba 23 500 Kč) neočekává téměř 70 %, mezi studenty přírodovědecké fakulty je to 49 %. S tím, že po absolvování vysoké školy získají práci ohodnocenou nadprůměrnou mzdou, šlo na VŠ nejvíce studentů z filozofické fakulty (téměř 76 %). Jak se nám potvrdilo i výše, studenti, kteří neočekávají od studia na vysoké škole nadprůměrné mzdy, budou spíše proti zavádění dalších poplatků spojených se studiem jednoduše proto, že se jim taková investice nevyplatí tolik jako studentům, kteří nadprůměrné mzdy v budoucnu očekávají.

Protože mi stejně jako Janu Kellerovi přišel argument, který říká, že bude-li studium zatíženo školným, potencionální uchazeči o vysokoškolské vzdělání se budou zodpovědněji rozhodovat, zda honbu za diplomem podstoupí. Dle mého názoru, jak píše výše, v nynější ekonomické situaci doprovázené masifikací školství, není možné brát vysokoškolské vzdělání jako bonus ke vzdělání předchozímu, nýbrž jako nutnost zajišťující alespoň trochu slušné životní úrovně. V některých případech dokonce ani vysokoškolský diplom nemusí v tomto ohledu znamenat vítězství. Zajímal mě názor dalších studentů. Při položení otázky, zda studium na VŠ berou jako svobodnou volnu (nadstandard k středoškolskému vzdělání) nebo nezbytnou nutnost k zajištění alespoň trochu slušné životní úrovně, odpovídali následovně:

Tab. 13 Význam vysokoškolského studia pro studenty - nadstandard k středoškolskému vzdělání/nutnost k dosažení slušné životní úrovně

Kategorie	Četnost	Rel. četnost (%)
nadstandard	28	28,28%
nutnost	71	71,71%

Dle tabulky četností vidíme znatelný nepoměr v odpovědích. Téměř 72 % šlo na vysokou školu, aby se přiblížilo k možnosti získat lepší životní úroveň. Zbýlých 28 % má nejspíše jinou motivaci ke studiu VŠ. U nich by školné v rozhodovacím procesu, zda jít na VŠ nebo ne, mohlo hrát významnější roli.

Nyní by bylo na místě shrnout výsledky souboje Petra Matějů s Janem Kellerem (argumentů pro zavedení školného a proti němu). Co se týče výše poplatků, je maximálně 10 000 korun za semestr studia sumou pro studenty citelnou, avšak akceptovatelnou pro většinu z nich. Tvrzení Jana Kellera o zvyšování nerovností v důsledku školného na vysokých školách podkládá to, že z respondentů, kteří by se vzdali vysokoškolského diplomu, tvoří více než $\frac{3}{4}$ studenti bez trvalého bydliště v místě studia. Zvýšení studijního výkonu po zpoplatnění studia bylo zjištěno u poloviny dotazovaných studentů, což mluví spíše ve prospěch Petra Matějů. Výzkum dále ukázal, že 72 % respondentů bere studium na VŠ jako nutnost pro zajištění slušné životní úrovně. Podle většiny včetně Jana Kellera je proto jediné zodpovědné rozhodnutí honbu za vysokoškolským diplomem podstoupit.

Souboj odpůrců a propagátorů školného se ukazuje víceméně vyrovnaný, což odpovídá i současné situaci, kdy je sice školné smeteno ze stolu, je však možné, že se v obměněných podobách vrátí zpět.

Závěr

Cílem práce byla deskripce problematiky zavádění školného na veřejných vysokých školách s následným terénním výzkumem mezi studenty Univerzity Palackého v Olomouci. V první části práce byla pozornost zaměřena na reformu terciárního vzdělávání, jejímž sporným bodem je i zavedení školného na veřejných vysokých školách, stručný přehled silných a slabých stránek českého školství a současné poplatky spojené se studiem v České republice, které jsem porovnal s poplatky na vysokých školách sousedních států. Popsal jsem mediální obraz vývoje situace ohledně školného popřípadě zápisného během několika uplynulých měsíců. Těžiště práce, ze kterého jsem vycházel při výzkumu, představují argumenty pro a proti podílení se studentů na financování veřejných vysokých škol ve formě školného.

Část druhou (praktickou) tvoří samotný výzkum - dotazníkové šetření mezi studenty Univerzity Palackého v Olomouci. Výzkumný vzorek jsem vybral náhodně a tvoří jej 99 studentů. Cílem bylo zmapovat postoje studentů ke školnému, zjištění faktů přispívajících k potvrzení či vyvrácení argumentů pro a proti školnému na veřejných vysokých školách a poukázat na možné dopady vzniku této finanční povinnosti studentů. V závěru praktické části se věnuji vyhodnocování dat získaných dotazníkovým šetřením a jejich interpretaci.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Matěj Škoda

Název katedry a fakulty: Sociologie – Andragogika, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Školné - teorie, přístupy a postoje olomouckých studentů

Počet znaků: 69 171

Počet příloh: 1

Počet použitých zdrojů: 17

Klíčová slova: školné, zápisné, terciární vzdělávání, reforma terciárního vzdělávání

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá školným na vysokých školách. Především pojednává o snaze některých politických subjektů zavést školné na veřejných vysokých školách. Cílem práce je představit současnou situaci a na základě výzkumu interpretovat názory a postoje studentů Univerzity Palackého v Olomouci k tomuto tématu.

Summary

This bachelor work deals on school fees at universities. Mainly deals with attempts by some political parties to introduce school fees at public universities. The aim is to present current situation and on the basis of research to interpret approaches and attitudes of students on this topic.

Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

Použitá literatura

ADAMIČKOVÁ, N., KÖNIGOVÁ, M. *Nová koaliční smlouva chystá zápisné na VŠ i omezení přídavků na děti*. Právo, 2012.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002.

KELLER, J., STÖCKELOVÁ, T., ŠTECH, S. a další. *Proč nezavádět školné. Vzdělání není zboží!*. 2010. Dostupný z WWW <http://vzdelaninenizbozi.cz/deset-duvodu-proc-nezavadet-skolne>

KELLER, J., TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008.

KLIMENT, P. *Sociální psychologie*. Olomouc: UP, 2002.

MACH, J. *Letos naposledy je vysoká škola bez poplatků*. Právo, 2012

MACH, J. *Zápisné už teď nestihneme. Snad od roku 2014, doufá Fiala*. Právo, 2012

MATĚJŮ, P., JEŽEK, F., MÜNICH, D., SLOVÁK, J., STRAKOVÁ, J., VÁCLAVÍK, D., WEIDNEROVÁ, S., ZRZAVÝ, J. *Bílá kniha terciárního vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2009.

MATĚJŮ, P., KONEČNÝ, T., WEIDNEROVÁ, S., VOSENSSTEYN, H. *Financování studia a vývoj v nerovnostech v přístupu k vysokoškolskému vzdělávání v České republice a Nizozemsku*. Sociologický časopis, 2009, roč. 45, č. 5, s. 993-1031.

National student fee and Support systems 2011/2012. Evropská komise, 2012.

NOVÁK, J. *Zápisné na vysokých školách od září nebude. Nestihne se*. *Aktuálně.cz*, 2012. Dostupný z WWW <http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=743414>

ODS. 2011. *Proč zavádět školné?*. Dostupný z WWW <http://www.ods.cz/clanek/50-proc-zavadet-skolne>

REJMAN, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1971.

SC&C. 2009b. Mezinárodní výzkumný projekt EUROSTUDENT IV. Technická zpráva. Praha, SC&C. Dostupné včetně tabulkových příloh z WWW <http://www.reformmysmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/vyzkum-studentu-vysokych-skol> [citováno 7. 6. 2011].

STIGLITZ, JOSEPH E. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Grada, 1997.

TRENDOVÁ, P. a další. *Mezinárodní klasifikace vzdělání (ISCED 97)*. Praha: ČSÚ, 2008.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník

Milí studenti,

v rámci své bakalářské práce bych Vás chtěl požádat o vyplnění následujícího dotazníku, týkajícího se problematiky školného na veřejných vysokých školách. Přestože školné dnes není aktuální, jde o stále se opakující téma. Ujišťuji Vás, že výzkum je přísně anonymní. Vámi poskytnuté informace budou považovány za vysoce důvěrné a budou zpracovány hromadně spolu s údaji získanými od dalších respondentů. Předem děkuji za Vaši ochotu a čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

Q1 Na které z fakult studujete?

1. Filozofická fakulta
2. Přírodovědecká fakulta
3. Pedagogická fakulta

Q2 Zamyslete se prosím, který z níže uvedených faktorů má pro Vás při výběru vysokoškolského oboru/ů větší váhu?

1. Vlastní zájem o daný obor
2. Finanční ohodnocení absolventů oboru

Q3 Souhlasíte se zavedením školného na veřejných vysokých školách, zmiňovaného v rámci reformy školství ČR, za účelem zajistit větší kvalitu vysokoškolského vzdělávání?

1. Rozhodně ano
2. Spíše ano
3. Spíše ne
4. Rozhodně ne

Q4 V případě, že by bylo zavedeno školné a vy jste se měl(a) rozhodnout, zda plnit tuto finanční povinnost nebo na vysokou školu nejít a nezískat tak vysokoškolské vzdělání. Volil(a) byste povinnost platit školné (*Odpovíte-li záporně, přeskočte otázku Q5*):

1. Rozhodně ano
2. Spíše ano
3. Spíše ne
4. Rozhodně ne

Q5 Pokud by na veřejných vysokých školách bylo zavedeno školné, byl(a) bych ochoten(a) platit za každý semestr částku v maximální výši?

1. 10 tis. Kč
2. 20 tis. Kč
3. 30 tis. Kč
4. 40 tis. Kč
5. 50 tis. Kč
6. více než 50 tis. Kč

Q6 Kolik členů tvoří Vaše domácnost?

1.

Q7 Pocházíte z města, kde se nachází vysoká škola, na které studujete, nebo máte trvalé bydliště v jiné obci?

1. Pocházím z města, kde se nachází vysoká škola, na které studuji
2. Pocházím z jiné obce (*bydlím na privátu, kolejích nebo dojíždím*)

Q8 Šel(a) jste na vysokou školu s očekáváním, že po její absolvování získáte práci ohodnocenou nadprůměrnou mzdou? (průměrná mzda v ČR činí kolem 23 500 Kč)

1. Rozhodně ano
2. Spíše ano
3. Spíše ne
4. Rozhodně ne

Q9 Odhadněte prosím průměrný celkový čistý měsíční příjem Vaší domácnosti ze všech zdrojů (čisté příjmy ze zaměstnání, důchody, sociální dávky, přídatky, atd.)

1. Méně než 10 000 Kč
2. 10 000 - 19 999 Kč
3. 20 000 - 29 999 Kč
4. 30 000 - 39 999 Kč
5. 40 000 - 49 999 Kč
6. 50 000 - 59 999 Kč
7. 60 000 - 69 999 Kč
8. 70 000 - 79 999 Kč
9. 80 000 - 89 999 Kč
10. 90 000 a více Kč

Q10 Jakého nejvyššího vzdělání dosáhli Vaši rodiče?

	otec	matka
ZŠ, vyučen		
ŠS s maturitou		
Nástavbové studium, konzervatoř; VOŠ		
Vysokoškolské vzdělání		
Postgraduální vzdělání		
Nevím		

Q11 Pokud by bylo zavedeno školné, kterému faktoru byste při výběru oboru přisoudil(a) větší význam?

1. Vlastní zájem o daný obor
2. Finanční ohodnocení absolventů oboru

Q12 Pokud by na Vaší škole bylo zavedeno školné, ovlivnilo by to podle Vašeho mínění nějakým způsobem Váš studijní výkon? (1 – rozhodně ano, 2 – spíše ano, 3 – spíše ne, 4 – rozhodně ne).

Trávil(a) bych více času ve škole:	1	2	3	4
Věnoval(a) bych více času domácímu studiu:	1	2	3	4

Q13 Berete studium na vysoké škole spíše jako svobodnou volbu (*nadstandard k středoškolskému vzdělání*), nebo jako nezbytnou nutnost k zajištění alespoň trochu slušné životní úrovně?

1. Jako svobodnou volbu (*nadstandard k středoškolskému vzdělání*)
2. Nezbytnou nutnost k zajištění alespoň trochu slušné životní úrovně

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
ŠKODA Matěj	Foerstrova 57, Olomouc	F10911

TÉMA ČESKY:

Školné - teorie, přístupy a postoje olomouckých studentů

NÁZEV ANGLICKY:

School fees - theory, approaches and attitudes of students of Olomouc

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Dan Ryšavý, Ph.D. - KSA

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Operacionalizace cíle práce
2. Vypracování základní koncepce práce, terminologické ukotvení problému
3. Konkretizace problému - reforma terciárního vzdělávání, argumenty pro zavedení školného a proti školnému, názory a postoje olomouckých vysokoškolských studentů k problematice zavedení školného
4. Těžištěm práce bude analýza zdrojů argumentujících pro a proti, dále dotazníkové šetření mezi vysokoškolskými studenty v Olomouci
5. Vyústění práce - vyhodnocení a interpretace sesbíraných dat
6. Korektury, formální úpravy, odevzdání práce
7. Jde o sociologickou BDP. Rozsah práce: 40 normostran, tj. 72 000 znaků.
8. Pro odevzdání v březnovém termínu 2013 je třeba práci poslat vedoucímu e-mailem ve finální podobě (po předchozích dílčích konzultacích) nejpozději 28. 3. 2013.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Bílá kniha terciárního vzdělávání. 2007. Praha: MŠMT. (<http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha>)
- Keller, J., T. Stöckelová, Štech, S. a další. 2010. Proč nezavádět školné. Vzdělání není zboží! (www.vzdelaninenizbozi.cz)
- Matějů, P., T. Konečný, S. Weidnerová, H. Vossenssteyn. 2009. Financování studia a vývoj v nerovnostech v přístupu k vysokoškolskému vzdělávání v České republice a Nizozemsku. Sociologický časopis 45(5): 993-1031. (v upravené podobě přetištěno ve 13. kapitole knihy)
- Matějů, P., Straková, J., Veselý, A. (eds.). 2010. Nerovnosti ve vzdělávání. Praha: Sociologické nakladatelství. Viz také kap. 17.6 (doporučení).
- Ryšavý, D. 2011. Úskalí on-line dotazování při měření postojů vysokoškoláků a pracovníků vysokých škol. Data a výzkum - SDA Info 5(1): 85-103.
- SC&C. 2009a. Výzkum akademických pracovníků vysokých škol. Závěrečná zpráva. Praha, SC&C. Dostupné na: http://www.reformymsmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/sites/default/files/upload/Vyzkum_AP_zprava_SCa_C.pdf (citováno 11. 10. 2011).
- SC&C. 2009b. Mezinárodní výzkumný projekt EUROSTUDENT IV. Technická zpráva. Praha, SC&C. Dostupné včetně tabulkových příloh na: <http://www.reformymsmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/vyzkum-studentu-vysokych-skol> (citováno 7. 6. 2011).
- Simonová, N. (ed.) 2005. České vysoké školství na křižovatce. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Stiglitz, Joseph E. 1997. Ekonomie veřejného sektoru. Praha: Grada (především kapitoly 5. a 15.).